

Recenzii

2. Această tradiție creștină l-a considerat ca o autoritate în domeniu, la care s-a făcut apel ori de câte ori Biserica a avut nevoie. Teologia sa se va regăsi ulterior atât în opera Sfântului Maxim Mărturisitorul, cât și a Sfinților Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama, pentru a aminti doar câteva exemple, iar pe plan liturgic la Gherman al Constantinopolului și Nicolae Cabasila.

3. Lectura tradițională („monahală”, adică axată pe experiență) restituie cel mai bine sensul întregului *Corpus*. Atunci când este citit în contextul tradiției răsăritene, Dionisie este coerent într-un mod în care nu este atunci când este citit în afara ei.

Orice alt comentariu este de prisos. Chiar și numai prin parcurgerea zecilor de pagini de bibliografie, ce cuprind cele mai importante cercetări asupra operei dionisiene, cititorul își poate da seama că avem de-a face cu sinteza prin excelență despre Dionisie. Așadar, o lectură care nu poate fi ocolită de nimeni dintre cei interesați de spiritualitatea creștină, în general, și de figura atât de enigmatică și, în același timp, atât de influentă a acestui Părinte al Bisericii.

Lect. Dr. Ciprian Iulian Toroczka

Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească (1750-1860)*, Humanitas, București, 2015, p. 484, ISBN: 978-973-50-4955-3

Autoarea cărții de față este și coordonatoarea seriei „Societate & Civilizație” de la editura Humanitas, serie în care au fost incluse alte două incitante cărți ale Constanței Vintilă-Ghițulescu: una care analizează problemele de cuplu (sexualitate, căsătorie, divorț), așa cum sunt ele reflectate în condicile ecleziastice din Țara Românească a secolului al XVIII-lea, cealaltă care este dedicată procesului de modernizare a societății românești de la începutul secolului al XIX-lea (vezi *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, Humanitas, București, 2012, 448 p., respectiv *Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860)*, Humanitas, București, 2013, 356p. Tot la editura Humanitas au mai apărut alte două cărți: *Evgheniții*, 2006, respectiv *Focul amorului: despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750-1830)*, 2006, 270 p.).

Vizând cam aceeași perioadă de cercetare, cărțile amintite mai sus aparțin unei autoare căreia, este mai mult decât evident, îi place istoria, dar și să scrie! Dacă ar fi să citim scurte date despre Constanța Vintilă-Ghițulescu, am afla că este doctor în istorie și civilizație la École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și profesor asociat la Facultatea de Sociologie a Universității București. Dar, dincolo de aceste date seci, regăsim pe cineva care este animată și de îndrăzneala de a se ocupa de teme istorice dificile, în sensul în care sunt ocolite de profesori de istorie și cercetători români ce preferă căile mai bătătorite, dar și mai plictisitoare, ale istoriei naționale – tratările generaliste și nu analizele punctuale.

Cele spuse mai sus se reflectă și în volumul de față. De altfel, autoarea însăși recunoaște: „a scrie istoria vieții cotidiene stârnește o serie de curiozități. Subiect impor-

tant pentru orice istoric, indiferent de domeniul său de specializare, istoria vieții cotidiene oferă o multitudine de informații despre lumea de ieri. Neglijată, din diferite motive, considerată un subiect trivial al cercetării istorice, istoria vieții cotidiene nu poate fi decât o altă imagine a trecutului” (p. 462).

Ambivalența schițării acestei imagini a trecutului cuprinde și alte aspecte. Tocmai datorită faptului că este vorba de „lucruri mărunte”, povestea spusă este cea a acelor care au avut intenția și puțința de a scrie, de a lăsa în urmă mărturii și dovezi. În consecință, este mai mult povestea celor bogați, nu a celor săraci, a celor instruiți, nu a celor incuți. Totuși, nici cea de-a doua categorie nu este exclusă, consemnări existând în anumite documente ale epocii. Astfel, elite și plebe sunt actori pe o scenă românească unde regăsim: hrana, băuturile, masa, narghileaua, siesta, bunele maniere, igiena trupeză, uneltele de uz menajer, mirosurile fine, duhorile, petrecerile, sărbătorile, medicamentele ș.a.m.d. Sunt teme uneori interconectate, altele opuse, dar care constituie o veritabilă „lecție de viață” – chiar și numai din perspectivă comparativă – pentru omul de astăzi.

Desigur, o expunere chiar și succintă a temelor amintite ar depăși cu mult spațiul unei recenzii. Ne rezumăm, cu titlul ilustrativ, să oferim câteva date despre ultimul capitol – „la locul cel orânduie”, adică despre „previzibila moarte” (p. 430-461).

Ca o ilustrare parcă a dictonului „fiecare moare singur”, aflăm din documente despre moartea unui sărac, așa cum a fost Ion, din satul Fierbinți, care într-o zi de mai a anului 1839 moare departe de casă, într-o mahala din București. El s-a stins singur, nespovedit, neîmpărțit și fără lumânare, în timp ce muncea cu ziua la plivitul unei grădini. După moarte a fost trimis la groapa comună – „au rămas de la el doar sapa și o traistă care vor vesti neamurilor trecerea sa spre tărâmurile necunoscute” (p. 431).

În general însă cel mort e înconjurat de ceilalți, chiar dacă la mijloc sunt uneori și interese de ordin material. Rude mai apropiate, mai îndepărtate, sau simpli cunoscuți, își doresc să facă parte din testamentul răposatului. Întrebarea ce rămâne? este secondată de o alta, ce se dă? Documentele atestă că totul se împarte: gardurile, ulucile, izmenele, viile, vitele, fiarele de plug, ligheanele, inelele și cerceii, pomii, puținile, varza de pe câmp, recolta încă neculeasă, vadurile și morile, stupii fără albine, suflitul etc. Această împărțire în jurul obiectelor revendicate fac ca uneori, în lipsa unui testament scris și a moștenitorilor direcți, să înfierbânte lucrurile, un acord fiind dificil de găsit (vezi p. 431-432).

„Creștinul acestei epoci este învățat să lucreze pentru sufletul său. Încă din timpul vieții, creștinul își dă de pomană pentru pomenirea sufletului, împarte cu ceilalți, sperând că Dumnezeu va fi îngăduitor la Judecata de Apoi, că Vămile Văzduhului vor fi trecute cu ușurință, prin milostenia faptelor bune” (p. 435). Într-adevăr, într-o epocă dominată de spiritul religios, pomana face parte constitutivă din ceremonialul morții. În această categorie sunt incluse și ctitorirea de biserici, săparea de fântâni sau ridicarea de troițe la răscruci de drumuri.

Spectacolul morții se prezintă, atunci ca și acum, diferențiat în funcție de buget. Iată cazul morții unei notabilități, cum era marele ban Grigore Brâncoveanu: la îngroparea acestuia se trag salve de pușcă, iar alaiul este numeros (p. 438-439). Moartea e, în fapt, atotprezentă în viața comunității, mai ales în cazul celor avuți, căci înmormântarea lor ajunge chiar să fie relatată, cu multe detalii, la gazetă (p. 439 ș.u.). În ceea ce privește

Recenzii

locul de îngropare, și aici are loc o diferențiere, așa cum avusese loc și în viață, în funcție de averea deținută. Originea socială contează la rânduirea locurilor de veci din locașurile sfinte: poziția în interiorul bisericii, mai aproape de altar, de moaște sau de icoane, revine celor bogați.

Avuția este cu atât mai necesară cu cât, ni se spune, „a muri costă mai mult decât a trăi” (p. 447). Spectacolul funerar este înscris într-o serie de obiceiuri care, pe de o parte, reclamă memoria colectivă, iar pe de altă parte, au ca scop o stare mai bună a sufletului celui răposat în drumul spre rai.

În pofida celor spuse anterior, moartea nu este totalmente îmblânzită; ea își păstrează caracterul tragic. Evenimentul naște uneori revoltă, în special în cazurile celor vulnerabili. A ajunge „la groapă... cu cioclii” este sortit celor săraci, în cazul cărora anonimitatea vieții se transferă și în anonimitatea morții. Câteodată Vodă însuși trebuie să facă apel la mila creștinească, la solidaritatea membrilor Bisericii, pentru „ascunderea” cadavrelor (p. 453).

Chiar și faptul că cioclii sunt grupați într-o breaslă atestă că în acea perioadă moartea începuse să se constituie din ce în ce mai mult într-o marfă (p. 461). Într-o știre de gazetă, anunțul dat de un „antreprenor”, Iosif Seliș, atestă această trecere spre moartea comercială: silindu-se la „orânduiala pompoaselor îngropăciuni”, acesta oferă doritorilor pantofi și surtuțe, lumânări și voaluri, gevrele și flori „naturale”. De altfel, tot în paginile gazetei se mai găsesc, contra cost, orații funebre sau comemorări.

„Trecerea timpului ne îndepărtează de lumea de ieri. Cu greu mai percepem rituri, ritualuri, obiceiuri culinare sau comportamente, cu greu mai reușim să pătrundem înțelesul acelei lumi. Modalitățile rapide de a gândi și de a interpreta lucrurile ne fac astăzi să nu mai înțelegem lumea de ieri. Dar mult mai trist ni se pare dezinteresul pentru această lume de ieri, pentru mecanismele ei de supraviețuire, pentru universul cotidian, pentru manierele de interpretare a gesturilor și a comportamentelor pe care inconștient le-am moștenit, care se regăsesc în fiecare dintre noi” (p. 13). Această dificultate, mărturisită de autoare, credem că este specifică sarcinii oricărui istoric. Avem de a face cu o lacună pe care, măcar în parte, Constanța Vintilă-Ghițulescu a reușit să o depășească, creând o punte de legătură între cotidianul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea și cititorul zilelor noastre. Deși tratând cu documente de arhivă cu iz vechi, cartea respiră prospețime prin minuțiozitatea detaliilor și prin atenția față de subiecți, prin capacitatea de a ilustra tablouri ale vieții de zi cu zi. Rezultă – trebuie să spunem iarăși – o strălucită îmbinare de rigoare academică și talent literar, ceea ce face cartea să se recomande de la sine atât împătimitului de istorie, cât și celui dornic să se desfete cu o lectură plăcută și incitantă.

Drd. Maria Loredana Toroczka (Iov)